

Βάσεις ιατρικών όρων

Μαρία Μυρωνίδου-Τζουβελέκη & Ελένη Κασάπη

Το θέμα που παρουσιάζουμε συνδέεται με τη μετάφραση ιατρικών κειμένων. Το ίδιο κείμενο παρουσιάστηκε σε διάλεξη στο Τμήμα Ιατρικής¹ και στο Ετήσιο Επιστημονικό Συνέδριο του ίδιου Τμήματος.

Τα ιατρικά κείμενα κατά την προμεταφραστική αξιολόγησή τους ταξινομούνται² με βάση το θέμα τους, τη μορφή τους, το γραπτό ή προφορικό μέσο μετάδοσής τους, τον βαθμό της θεματικά υβριδικής οργάνωσης του περιεχομένου τους και παρουσιάζουν συντακτικές και σημασιολογικές μεταφραστικές δυσκολίες.

Οι δυσκολίες αυτές κατά τη μετάφραση από την ελληνική < > αγγλική επιβαρύνονται κατά τη μεταφραστική διαδικασία εξαιτίας πρόσθετων παραγόντων, οι οποίοι απορρέουν από την έλλειψη ελληνικών πολυγλωσσικών βάσεων ιατρικών όρων³ που θα μπορούσαν εναλλακτικά να καλύψουν τις ιδιαιτερότητες της «ιατρικής γραμματικής»⁴ και του ιατρικού ιδόλεκτου.

Με τον όρο «βάσεις ιατρικών όρων»⁵ εννοούμε βάσεις ιατρικών κειμένων, φράσεων και όρων. Αυτοί οι τρεις τύποι πηγών αναφοράς επιτρέπουν την ανάπτυξη μεταφραστικών στρατηγικών⁶ βάσει: α) της προμεταφραστικής αξιολόγησης των ειδικών μεταφραστικών δυσκολιών κάθε συγκεκριμένου ιατρικού κειμένου και β) της κοινωνικοπολιτισμικής διάστασης⁷ των προς μετάφραση ιατρικών κειμένων.

Ως προς την κοινωνικοπολιτισμική διάστασή τους, τα προς μετάφραση ιατρικά κείμενα, ταξινομούνται βάσει⁸:

α) **των ρητορικών σκοπών τους** σε +/- αξιολογικά ιατρικά κείμενα, ιατρικά κείμενα επιχειρηματολογίας, αναφορικά [πληροφοριακά] ιατρικά κείμενα,

β) **της ηλικίας τους** σε συγχρονικά ή διαχρονικά⁹,

γ) **του «σημαδέματός τους»** σε στατικά κείμενα [αναφορές / επιχειρηματολογίες] και δυναμικά κείμενα [αναφορές σε ιατρικές νεοτερικότητες / εκπαιδευτικά κείμενα / θεωρητικά γραπτά ή προφορικά ιατρικά κείμενα].

Η λήψη μεταφραστικών αποφάσεων κατά τη μετάφραση ιατρικών κειμένων υπόκειται σε επι-

πλέον περιορισμούς βάσει της τροπικότητας στην έκφραση κάθε επιμέρους κειμένου, με αποτέλεσμα την αυξημένη απαίτηση για επιμελημένη απόδοση του γλωσσικού ύφους του πρωτότυπου κατά την προοδευτική ανάπτυξη της γλωσσικής επιφανείας του μεταφράσματος. Αυτό στην πράξη επιβάλλει την αναγκαιότητα προσαρμογής των λεξικών επιλογών στο είδος του ιατρικού λόγου [πληροφορικός – θεωρητικός – υβριδικός – διαφημιστικός], στην προθετικότητα του παραγωγού του κειμένου [abstract – περίληψη – σύνοψη – αναφορά, μελέτη περίπτωσης – αξιολόγηση μελέτης περίπτωσης], στους παραλήπτες του κειμένου [άτομα – ομάδες – επιτροπές – συνέδριοι – ιατρικές επιστημονικές εταιρείες, οργανισμοί, βιομηχανίες].

Τέλος η αξιολόγηση και η τεκμηρίωση της μετάφρασης ενός ιατρικού κειμένου απαιτεί post - μεταφραστική συμπεριφορά κατά την οποία τα μεταφραστικά αποτελέσματα αξιολογούνται σε επίπεδο α) ορολογίας, β) φρασεολογίας, γ) σύνταξης, δ) γλωσσικών προτύπων.

Για να δείξουμε εμπειρικά τις δυνατότητες που προσφέρουν οι βάσεις ιατρικών όρων στη διαδικασία λήψης αποφάσεων για τη μετάφραση ενός κειμένου ιατρικής παρουσιάζουμε ένα υβριδικό εκπαιδευτικό κείμενο αναισθησιολογίας - φαρμακολογίας. Το κείμενο λόγω της φύσης και της δομής του παρουσιάζει γλωσσικά, υφολογικά και γνωστικά μεταφραστικά προβλήματα, δημοσιεύτηκε στην ελληνική στα Πρακτικά του 3ου Μετεκπαιδευτικού Σεμιναρίου Αναισθησιολογίας και Εντατικής Θεραπείας Ι. Murat, σσ. 207-224, 215-216 και είναι το ακόλουθο: «*Ηπατοτοξικότητα. Η ηπατοτοξικότητα των αλοθανίου είναι πιο σπάνια στα παιδιά από τους ενήλικες, ακόμη και μετά από επανειλημμένη χορήγηση. Κατά τη γνώμη μας το ισοφλουράνιο ανάμεσα στις άλλες ουσίες έχει τη μικρότερη ηπατοτοξικότητα λόγω του μικρού μεταβολισμού του. Πειραματικά η ισορροπία προσφοράς και κατανάλωσης οξυγόνου στο ήπαρ παραμένει επαρκής ώστε να επιτρέπει μία μείωση της αρτηριακής πίεσης κατά 30% στη διάρκεια χορήγησης ισοφλουρανίου.*

Κάτω απ' αυτήν την τιμή, η ηπατική αιματική διήθηση μπορεί να περιοριστεί. Μέχρι σήμερα καμία περίπτωση ηπατίτιδας από ισοφλουράνιο δεν έχει περιγραφεί σε παιδιά. Ο κίνδυνος ηπατοτοξικότητας ισοφλουρανίου στο παιδί εμφανίζεται ιδιαίτερα μικρός. Ο κίνδυνος κακοήθους υπερπυρεξίας είναι κοινός σ' όλες τις αλογονωμένες ουσίες.

Παρά το ότι καμία περίπτωση κακοήθους υπερπυρεξίας οφειλόμενη στη χρήση ισοφλουρανίου δεν έχει αναφερθεί στα παιδιά, όπως και με άλλους αλογονωμένους παράγοντες, η χρήση του θα πρέπει ν' απαγορεύεται σε ασθενείς υψηλού κινδύνου, ιδιαίτερα σε παιδιά φορείς κάποιας μυοπάθειας.»

Το κείμενο χαρακτηρίζεται ως υβριδικό γιατί περιέχει όρους και διακειμενικής βάσης αναφορές που τυπολογικά ταξινομούνται σε ποικίλες ιατρικές ειδικότητες:

- Ηπατοτοξικότητα (Παθολογία – Αναισθησιολογία Τοξικολογία – Παθολογική Ανατομία)
- Επανεπιλημμένη χορήγηση (Φαρμ./Χημ./Αναισθ.)
- Ισοφλουράνιο (Αναισθ./Φαρμ./Φυσική/Χημ.)
- Μεταβολισμός, μικρός (Φαρμ./Αναισθ./Παθ./Παιδιατρική/Νευρολογία/Καρδιολογία)
- Προσφορά και κατανάλωση οξυγόνου (Αναισθ./Παθ.)
- Μείωση αρτηριακής πίεσης (Αναισθ./Καρδιολ./Χειρουργική)
- Χορήγηση ισοφλουρανίου (Αναισθ./Φαρμ.)
- Ηπατική αιματική διήθηση (Αναισθ./Παθ./Φαρμ.)
- Ηπατίτιδα από ισοφλουράνιο (Παθ./Παιδ./Φαρμ./Αναισθ)
- Φορείς μυοπάθειας (Παιδ./Νευρ./Αναισθ./Φαρμ.)

Για την επίλυση των μεταφραστικών μας δυσκολιών σε αυτή τη μετάφραση, **απαιτούνται 2 τύποι γνώσης:** α) **δηλωτική** [τί, γιατί], β) **διαδικαστική** [πώς (= στατική και δυναμική γνώση του επιστημονικού πεδίου ή λογικές, στρατηγικού τύπου, υποθέσεις για τα μεταφραστικά αποτελέσματα).

Για τη μετάφραση αυτού του κειμένου κατασκευάσαμε την ακόλουθη προσωπική βάση φράσεων και όρων [όπου I = Foran – Isoflurane, Compendium, Abbot Laboratories, σσ. 88, 1984 / όπου 2 = Isoflurane - compendium update, σσ. 71, 1988]:

- Hepatotoxicity [2.47]
- Malignant hyperpyrexia [1. (σσ. 89)]
- Halogenated ether anesthetics [1.11]/halogenated agents [1.89]
- Halothane [1.7]

- Prolonged isoflurane anesthesia [2.47]/cronic administration [2.32]
- Less extent of metabolism [2.10]
- The ratio of hepatic oxygen delivery to hepatic oxygen demand [2.48]/maintenance of blood flow and oxygen supply to the liver [2.48]
- May decrease blood pressure by vasodilation [2.52] / or isoflurane (3,9) [2.52]
- Compared with halothane, mechanisms possibly responsible for this greater freedom from hepatocellular damage include isoflurane's minimal degree of biotransformation, its rapid elimination from the body, the formation of nonhepatotoxic metabolites and its greater preservation of hepatic blood flow [2.47].
- Known sensitivity to florane, or history of malignant hyperpyrexia following its administration should be considered contra-indications [1.89]
- Neuromuscular blockade [2.60]

Η παραπάνω βάση στηρίχθηκε σε παράλληλα κείμενα¹⁰ τα οποία εκτός από συντακτικά και υφολογικά πρότυπα μας δάνεισε τα ακόλουθα ονοματικά (α) και ρηματικά (β) πρότυπα

Ονοματικά λεξικά πρότυπα (α)

Hepatotoxicity / malignant hyperpyrexia / alogenated agents / halothane / cronic administration / isoflurane extent of metabolism / anesthetic agents / hepatotoxic effect / liver / experimental level / balance (of) / (hepatic oxygen) [delivery / demand] / (sufficient) balanced / decrease (of) / arteric pressure / decrease [(30)] / Administration of (isoflurane) / value (of) / hepatic [(blood) flow] / case (of) / hepatitis / [isoflurane] anesthesia / children / risc of [(hepatotoxicity) in children] / extremely (minimal) / the model (of) / carriers of [(any) neuromuscular disease].

Ρηματικά λεξικά πρότυπα (β)

[there] is
Have
Observe / appears
Suggest
Remain
Permit
May / must
Relate
Report / refer
Become

Σύνολο: 15 ρηματικά πρότυπα

Ο τρόπος που χρησιμοποιήθηκαν τα γλωσσικά πρότυπα που συλλέξαμε απεικονίζεται στον παρακάτω πίνακα:

Ελληνικό κείμενο	Παράλληλα κείμενα	Αγγλικό κείμενο
Ηπατοτοξικότητα - κακοήθης υπερπυρεξία	Hepatotoxicity [2.47] Malignant hyperpyrexia [1.89]	Hepatotoxicity - malignant hyperpyrexia
Η ηπατοτοξικότητα των αλογονομένων ουσιών, ιδιαίτερα του αλοθανίου είναι πιο σπάνια στα παιδιά από τους ενήλικες	Halogenated ether anesthetic [1.11] / halogenated agents [1.89] Halothane [1.7]	The hepatotoxicity of the alogenated agents and especially of the halothane is [observed] more rare in the children than in the adults even after cronic admidistration.
Ακόμα και μετά από επανειλημμένη χορήγηση	Prolonged isoflurane anesthesia [2.47] / cronic administration [2.32]	
Κατά τη γνώμη μας το ισοφλουράνιο ανάμεσα στις άλλες ουσίες έχει τη μικρότερη ηπατοτοξικότητα λόγω του μικρού μεταβολισμού του	Less extent of metabolism [2.10]	We suggest that isoflurane, because of its less extent of metabolism among other anesthetic agents, does not have any hepatotoxic effect on the liver.
Πειραματικά η ισορροπία προσφοράς και κατανάλωσης οξυγόνου στο ήπαρ παραμένει επαρκής ώστε	The ratio of hepatic oxygen delivery to hepatic oxygen demand [2.48] maintenance of blood flow and oxygen supply to the liver [2.48]	On the experimental level the balance of hepatic oxygen delivery to hepatic oxygen demand remains sufficient and this
Να επιτρέπει μία μείωση της αρτηριακής πίεσης κατά 30% στη διάρκεια χορήγησης ισοφλουρανίου.	May decrease blood pressure by vasolodition [2.52] / or insoflurane (3,9%) [2.52]	Permits a decrease of the arteric pressure (30%) during the administration of isoflurane.
Κάτω απ' αυτήν την τιμή η ηπατική αιματική διήθηση μπορεί να περιοριστεί. Μέχρι σήμερα καμία περίπτωση ηπατίτιδας από ισοφλουράνιο δεν έχει περιγραφεί σε παιδί. Ο κίνδυνος ηπατοτοξικότητας ισοφλουρανίου στο παιδί εμφανίζεται ιδιαίτερα μικρός. Ο κίνδυνος κακοήθους υπερπυρεξίας είναι κοινός σε όλες τις αλογονομένες ουσίες.	Compared with halothane, mecchanisms possibly responsible for this greater freedom from hepatocellular damage include isoflurane's minimal deggree of biotransformation, its rapid elimination from the body, the formation of nonhepatitoxic metabolities and its greater preservation of hepatic blood flow [2.47]	Under this value the hepatic blood flow may be restricted. Until now no case of hepatitis related to isoflurane anesthesia has been reported to children. The risc of hepatotoxicity in children, related to isoflurane, appears extremelly minimal. The risc of malignant hyperpyrexia is common in all alogenated agents.
Παρά το ότι καμία περίπτωση κακοήθους υπερπυρεξίας οφειλόμενη στη χρήση ισοφλουρανίου δεν έχει αναφερθεί στα παιδιά, όπως και με άλλους αλογονομένους παράγοντες η χρήση του θα πρέπει ν' απαγορεύεται σε ασθενείς υψηλού κινδύνου, ιδιαίτερα παιδιά φορείς κάποιας μυοπάθειας.	Know sensitivity to florane, or history of malingant hyperpyrexia following its administration shoold be considered contraindications [1.89]	Neuromuscular blockad [2.60] Inspite of the fact that no case of malignant hyperpyrexia related to isoflurane, has not reported to children as the model of all the others alogenated agents the administration of isoflurane to patients of high risc must become controindicated, especially to children carriers
	of any neuromuscular disease	

Όπως φαίνεται, η μεταφραστική διαδικασία στην περίπτωση των ειδικών κειμένων υποστηρίζεται με ασφάλεια από παράλληλα κείμενα, βάσεις όρων, φράσεων και κειμένων. Το θέμα αυτό δεν έχει αντιμετωπιστεί και δεν έχει επιλυθεί, ακόμα, στην Ελλάδα.